

שבת כט

משה שווערד

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כח עמוד ב

במתני', ואין מדליקין בה, וכדמסקי' בגמ' טעמא לחמ"ד משום דהוי מוקצה משום נולד, והיינו דכיון דע"י ההדלקה יכול לבוא לידי נענוע וטלטול מוקצה אסרו חכמים להדליקה לגמרי משום מוקצה, אמנם בדבר שע"י ההשתמשות אין יכול לבוא לידי נענוע כלל כגון לישיב על אבן לא אסרו רבנן, וע"ע להלן.

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כח עמוד ב

שימוש במוקצה ובדעת הרשב"א

(יב) דר"י דאמר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים וכו'. ועי' ברשב"א (לקמן כט. ד"ה כי אדלקי בה) שכ' דאין איסור להנות ממוקצה אלא רק לטלטל מוקצה, ולפ"ז הק' הרשב"א על מאי דאמרי' הכא דכיון דצריך להדליק ברוב היוצא אסור ביו"ט, דכיון דליכא דין נענוע וטלטול מ"ט אסור, והוכיח מזה הרשב"א דשימוש במוקצה נמי אסור דאין לך נענוע גדול מזה, במה שמשתמש במוקצה. ודבריו צ"ב דהרי מפורש לק' קמ"א ע"א דשרי לשכב על קש שע"ג המטה שאף שהקש היא מוקצה בשבת, אלמא דאע"ג דמשתמש במוקצה שרי, וכן לישיב על אבן של מוקצה שרי, אע"ג דמשתמש במוקצה.

וע"כ צריך לבאר בדברי הרשב"א דיש שני עניני שימוש במוקצה, דיש שימוש שהוא משתמש עם החפץ לצורכו ויש שימוש של עצמו ע"ג החפץ שנסמך ויושב עליו אבל אי"ז שלוקח החפץ לשימושו אלא הנהגה הימנו.

נו"א. שיש שימוש במוקצה שע"י זה עצם הדבר משתנה, וכגון בהדלקת הנר שהרי ע"י הדלקתו מתבער ומתכלה השבר כלי, ועל שימוש כזה כ' הרשב"א דהוי כטלטול דכיון דנפעל ע"י השימוש שינוי, זה חשיב כטלטול, אבל במקום שע"י השימוש במוקצה לא נשתנה כלום וכגון לשכב ע"ג קש שהוא מוקצה, או לישיב על אבן מוקצה. כיון שע"י השימוש לא נעשה שום שינוי ל"ח כטלטול, וממילא שרי, כיון דבמוקצה אין איסור הנאה וכמש"כ הרשב"א, וכן יל"ב במה שהביא שם הרשב"א הא דאסור לסמוך במוקצה את כרעי המטה, דהתם נמי ע"י ההשתמשות הרי נשתנית המטה, דמעיקרא לא היתה יכולה לעמוד, ועתה ע"י מה שהסמיכה על המוקצה יכולה לעמוד, ונהפך הביצה להיות כרגל המטה, ע"כ חשיב השינוי שנפעל ע"י המוקצה כטלטול אבל בשימוש בעלמא בלא שום שינוי מותר כיון דאינו איסור וכו"ל. (וע' הג' רע"א סי' שכ"ה על המג"א סק"ט. וע"ע הערות ביצה ל"ב ע"א וצריך לתקן שם).

3. תוספות מסכת שבת דף כט עמוד א

רבא אמר היינו טעמא דר' אליעזר - משמע דרבא לענין טומאה אית ליה שינויא דרב אדא בר אהבה ולקמן משמע דאית ליה שינויא דרב המנונא דאמר מקולי מטלניות שנו כאן דקאמר והדר ביה ר' עקיבא לגבי ר' יהושע על כן נראה דהכא גרס רבה ולקמן רבא ונ"ל דבחנם נהגו אנשים להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מהובהבת דהא אין הלכה כרבי אליעזר דשמותי הוא ועוד אמרינן לקמן הכא בפתילה שצריך להבהבה עסקינן משמע דיכול להדליק אע"פ שאינה מהובהבת.

4. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רסד סעיף ט

א"צ להבהבה הפתילה (פי' ענין הבהוב יפול על דבר שאינו נשרף לגמרי וגם לא קיים לגמרי) (אל תאכלו ממנו נא (שמות יב, ט), תרגום יונתן מהבהב). הגה: (כח) ומ"מ נהגו להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהיה מתורכת ותאחז בה האור יפה (טור).

5. משנה ברורה סימן רסד

(כח) ומ"מ נהגו - ואף בנר הכרוך כעין שלנו עושין כן. וזה יעשה האיש מתחלה ויהיה תועלת שלא תשהה האשה בהדלקתה בהגיע זמנה:

6. ספר שערים מצויינים בהלכה

רבא אמר היינו טעמא דר"א. /כתבו התוס'
דבחנם נהגו אנשים להדליק הפתילה
ולכבותה כדי שתהא מהובהבת, דהא אין
הלכה כר"א דשמותי הוא, וברא"ש הביא
דהמנהג הי' שהנשים עשו כן ומנהג יפה הוא.
ועי' בשו"ת באר שבע (סי' כא) דהקשה הא
כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט,
וא"כ איך כתב שהוא מנהג יפה, ותירץ דלא
אמרינן כן אלא כשעושה בדרך חומרא אבל
כאן הנשים עושות כן להנאתם ולטובתם,
דאיכא טפי שלום בית כשהנר דולק יפה, ואף
בחול עושים כן.

7. WEEKLY HALACHA DIGEST

- Even if the husband demands to light the candles, the wife has the right to protest and to stop him. It is a good idea, however, for the husband also to take part in this *mitzvah*. Therefore, he should prepare the candles by previously lighting and quickly extinguishing them, thus making the wicks easier to light. The husband should also light the candles in other places around the house in which the wife does not light.
- If one has no wife, if his wife is not home, or if he sees that his wife is running late and would be unable to light in time, he should light the candles for her with the blessing. It is best that the husband himself lights the candles and not one of the daughters, even if she is married. If, however, one asks his daughter who is over 12 years old do the lighting for him, he has fulfilled the *mitzvah*. One can not, however, fulfill his obligation by having his daughter who is under 12 light the candles.
- In the event a brother and sister are home alone without their parents, it is preferable for the sister to light the candles (*Harav S.Z. Auerbach*).
- Some maintain the custom that all the females in the house light candles and make a blessing over them.

Weekly Halacha Digest

By Rabbi Doniel Neustadt

Compiled from the Mishna Berurah and from other contemporary Poskim on a subject that pertains to the parsha of the week. For final Halachic ruling consult your Rav.

The obligation to light *Shabbos* Candles rests equally on all members of the household. Nevertheless, *Chazal* established that it is the woman's responsibility to do the actual lighting. One of the reasons given for this is that this *mitzvah* was assigned to the women in order to atone for their part in the sin of the *Eitz Ha'ddaas*. By causing death to be brought into the world, it is considered as if she extinguished the "light" of the world. In order to rectify that, *Chazal* have made lighting the candles the woman's responsibility to light the candles. Therefore:

8. תוספות מסכת שבת דף כט עמוד א

אכלן אין מסיקין בגרעיניהן - תימה לר"י דבפרק נוטל (לקמן דף קמב): אמר למימרא דרבא כרבי יהודה סבירא ליה פירוש דאסר נבלה שנתנבלה בשבת והא"ל לשמע' טווי לי בר אוזא ושדי מיעיה לשונרא ומשני התם כיון דמסרח דעתיה עילויה מאתמול אלמא כיון דדעתו מאתמול לתת לשונרא כשיסריח למחר שרי אע"ג דכל זמן שלא הסריח חזי לאדם משום דחשיב כאילו הכינו מבעוד יום לשונרא ה"נ מאתמול דעתיה עילויה להסיר הגרעינין כשיאכל התמרים למחר ואמאי חשיב ליה טפי נולד ממייעיה דבר אוזא וי"ל דהתם בר אוזא נשחט מעי"ט ואין המעיים צריכים לאוונ וכיון דמבעוד יום דעתיה למיתביה לשונרא אם יסריחו חשיבה הכנה מעלייתא אבל הכא הגרעינין צריכין לאוכל וחשיבי כאוכל עצמו עד שיאכל התמרים לכך חשיב להו נולד ולא מהני מה שדעתו עליהם מאתמול.

9. חידושי הרישב"א מסכת שבת דף כט עמוד א

ותירצו דבני מעים לא הוו כל כך מאתמול מוכן לאדם וחלוקים היו לעצמם קצת וסגי להו דלהוי דעתיה עלייהו מאתמול למאכל בהמה מה שאין כן בגרעינין שהם טפלים לאוכל כשהם עם האוכל והוו להו השתא כנולד.

10. משנה ברורה סימן תקא

(ל) אין מסיקין בקליפיהן - וה"ה בתמרים כשאכלן ביו"ט אין מסיקין בגרעיניהן ואפילו הקליפין והגרעינין ראויין למאכל בהמה והטעם מפני שאתמול היו מחוברין וטפלין להאכל ונחשבין כאוכל עצמו שהוא ראוי לאכילת אדם ועכשיו אין ראויין רק לאכילת בהמה והו"ל נולד. ודוקא תמרים חשובים שאין נשאר מהם על הגרעינין כלום אבל תמרים רעים הואיל ונשאר מעט מן האוכל על הגרעינין מותר לטלטל הגרעינין אגב האוכל [גמרא]:

11. חידושי הרישב"א מסכת שבת דף כט עמוד א

והא דרב. פירוש דאמר רב יהודה בשם רב דגרעיני תמרים וקליפי אגוזים חשיבי נולד. לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דרב אכל תמרי וכו'. והא דלא שיילינן ואי מכללא מאי כדאמרינן בעלמא, משום דהכא פשיטא דאי מכללא דילמא לא קבלה מיניה והיינו דשיילינן קבלה או לא קבלה מיניה.

12. חידושי הרישב"א מסכת שבת דף כט עמוד א

קבלה או לא קבלה מיניה. פירוש [נ]אסור ביו"ט, וא"ת ומאי קא מבעי ליה פשיטא דקבלה מיניה דהא רב כרבי יהודה סבירא ליה מדכרכי דזוגי בפ"ק (י"ט ב'), י"ל דאנן הא הוא דמספקא לן אם קבלה מיניה שיהו גרעיני תמרים חשובים נולד לרבי יהודה אבל ודאי פשיטא לן דרב כרבי יהודה סבירא ליה, והיינו דאמרינן מאי לאו בפרסיאתא ולא קבלה מיניה, פירוש דלאו משום דסבירא ליה כרבי שמעון עבד אלא משום דסבירא ליה דבכי הא רבי יהודה שארי ודלא כרבי חייא דאמר דאסורין לרבי יהודה, ומיהו ק"ל מאי קא מבעיא לן הא אם קבלה מיניה דהא רב יהודה אמר ליה משמא דרב אלמא קבלה מיניה, וי"ל דאנן מסתפקא לן אם קבלה מיניה הלכה למעשה, דאע"ג דרב כרבי יהודה סבירא ליה דילמא הני מילי למוקצה לאכילה אבל בטלטול כרבי שמעון סבירא ליה וכדאמרינן לקמן במכילתין (עי' קכ"ח א').

13. חידושי הרשב"א מסכת שבת דף כט עמוד א

כי אדליק בה פורתא הוה ליה שבר כלי וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך. מכאן נראה לי דאין איסור ליהנות מן המוקצה דהא לא קשיא ליה אלא היכי מהפך בהו כלומר שאסור לטלטל, הא אי לא מהפך בהו אע"פ שהתבשיל מתבשל בו אין בכך כלום, והיינו נמי דאמרינן לעיל גבי פתילת הבגד הכא בשלש על שלש מצומצמות עסקינן וכולי עלמא אית להו דרבי יהודה וכולי עלמא אית להו דעולא דאמר צריך להדליק ברוב היוצא דכי קא מדליק בשבר כלי קא מדליק, כלומר ואסור להשתמש בידים בשברי כלים, דאלמא אי לית להו דעולא שפיר דמי ואע"ג דממילא דולק והולך ונעשה שבר כלי ונהנה ממנו ומשתמש לאורו, שלא אסרו אלא לטלטלו או לאכלו ואפילו להשתמש בו בידים כגון הדלקה או לסמוך בו כרעי המטה ואפילו במקומו שאינו מזיזו ומטלטלו, אבל הנאה הבאה ממילא שפיר דמי, אלא אם כן תדחה דשאני הכא דמיקלא קליא איסורא הא במוקצה בעין אסור ליהנות ממנו, והראשון עיקר.

14. ספר שערים מצויינים בהלכה

וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך. כתב בחי' הרשב"א מכאן נ"ל דאין איסור ליהנות מן המוקצה, דלא קשיא ליה אלא היכי מהפך בהו, כלומר שאסור לטלטל, הא אי לא מהפך בהו אע"פ שהתבשיל מתבשל בו אין בכך

כלום. וכ"כ במג"א (סי' תקז ס"ג) דמוקצה אינו אסור בהנאה. וכ"כ במג"א (סי' שכה סק"ט) בשם התוס' עי"ש. ובא"ר (סי' תקא) העיר דבמג"א (סי' תק"א ס"ק יב) כתב דמוקצה אסור ליהנות ממנו, ובמחצית השקל (סי' תקז) מפרש דהמג"א ס"ל לנפשיה דמוקצה אסור בהנאה, ושם לא כתב כי אם למאן דס"ל דמוקצה מותר בהנאה והיינו התוס' כמש"כ המג"א (סי' שכה) וגם שם הקשה על דבריהם, וציין למש"כ (סוסי' תקט) ושם כתב המג"א דכדיעבד מותר ליהנות ממנה, אבל לכתחלה אסור להשתמש בו. ועי' מש"כ בשמ"ב (ח"ב סי' פח ס"ק יח). ועי' בשו"ת בית הלוי (ח"א סי' יב) שהביא ראיה להתיר הנאה ממוקצה אפילו אם גופו נהנה מזה מהא דאמרינן לקמן (מט:): טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן, ואפילו בשבת מתיר הת"ק להחזיר הקדירה להקופה של צמר. עי"ש שהביא עוד ראיות לזה.

15. חידושי הרשב"א מסכת שבת דף כט עמוד א

והא דאמרינן מרבה עליהם עצים מוכנים. לאו מתורת ביטול נגעו בה דכל דבר שהוא בעין וניכר בשעת תשמישו אינו בטל, אלא הכא אינו צריך לביטול אבל צריך רוב כדי שלא יראה כמטלטל את האיסור אלא כמטלטל ההיתר וכי מטלטל בשבר כלי הוה ליה כטלטול מן הצד, כן נראה לי, ויותר מזה כתבתי במקומה בריש פרק קמא דביצה בסייעתא דשמיא.

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביו"ט מרבה עצים מוכנים ומסיקן. פירש הרשב"א דלא מתורת ביטול נגעו בה, דכל דבר שהוא בעין וניכר בשעת תשמישו אינו בטל, אלא הכא אינו צריך לבטל, אלא צריך רוב כדי שלא יראה כמטלטל את האיסור אלא כמטלטל בהיתר, וכי מטלטל בשבר כלי הו"ל כטלטול מן הצד. וכ"כ הר"ן במס' ביצה (ב).

מדפי הרי"ף) דדוקא בשאינו מכיר עצי האיסור לאחר שנתערבו, הא מכיר אין ביטול מועיל להן שאין ביטול מועיל לדבר שהוא ניכר לעין. עוד כתב הר"ן דדוקא ביש בתנור עצים של היתר הא לאו הכי לא. והכי מוכח הלשון מרבה עליהן עצים מוכנים. ובמחצה"ש מדייק מל' שנפלו לתוך התנור, וכ"כ במג"א (סי' תקז סק"א) אבל בשלטי הגבורים כתב בשם הרי"ז הא דמרבה עצים מוכנים ומסיקן, לפי שאיסור מוקצה מדברי סופרים הוא ומותר לבטלו לכתחלה, ומפרש בשלטה"ג דזה דוקא באיסור שאינו דומה לאיסור של תורה, אבל בשאר איסורין דרבנן הדומין לאיסור תורה כגון בשר עוף בחלב אין מבטלין לכתחלה.

17. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף כט: משנה לא יקוב שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה ע"פ הנר שתהא מנטפת. ופרש"י שיטפטף השמן כל שעה לתוך הנר, ומשום גזירה שמא יסתפק הימנו, וכיון שהקצהו להנר חייב משום מכבה. יש לדקדק, דמתחיל בענין איסור מוקצה שהרי כתב שהקצהו, ומסיים באיסור מכבה. והלשון בחידושי הר"ן יותר קשה, שכתב, חיישינן שמא יסתפק מן השמן ואסור משום מכבה, כיון שהקצהו מערב שבת. מה תלוי איסור מכבה משום איסור מוקצה. וכן הקשה בראש יוסף. ובפני יהושע נמי מדקדק בלשון רש"י, והעיר דהרמב"ם כאן (פי' המשניות) כתב טעם האיסור משום מכבה, וכיד החזקה (שבת פ"ה הי"ב) כתב הטעם משום מוקצה, וביאר בפני, דבאמת לא שייך ענין מכבה כאן, לפי מש"כ התוס' במס' ביצה (כב.) בהא דהמסתפק מהנר

חייב משום מכבה, דבשעה שהוא מסתפק מכסה אורו קצת, וא"כ לא שייך כאן זה בענינינו. ולפיכך פי' בפנ"י, דמש"כ רש"י משום מכבה לאו דוקא, אלא נראה כמכבה. וקשה לי דהרי לשון רש"י הוא והייב משום מכבה, ומאי חייב שייך בזה. ואפשר דהכוונה ברש"י "וחייב" לאו דוקא, אלא ר"ל יחייב, ופירושו דע"י שיתירו לו ליתן שפופרת בשמן ע"פ הנר ויסתפק ממנו, ה"נ לפעמים יסתפק מהנר עצמו ואז יחייב משום מכבה. ועי' ברא"ש (שם פ"ב סי' יז), שהוא מפרש משנתנו משום שממהר כיבוי. ובשפת אמת כתב דלא הוי אלא גרם כיבוי שאינו אלא איסור דרבנן גם אם יסתפק ממנו, כיון דנפרד השפופרת מהנר, מ"מ לפעמים גזרו גזירה לגזירה.

18. פני יהושע מסכת שבת דף כט עמוד ב

במשנה לא יקוב אדם שפופרת כו' בשביל שתהא מנטפת. ופירש"י משום גזרה שמא יסתפק ממנו וכיון שהוקצה לנר חייב משום מכבה עכ"ל. ולכאורה לשון רש"י תמוה דבתחילת דבריו שכתב כיון שהוקצה לנר משמע דהיינו מטעם מוקצה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל באמת בחיבורו בפ"ה מהלכות שבת [הלכה י"ב] וא"כ מה זה שסיים רש"י דחייב משום מכבה והיינו כמ"ש הרמב"ם ז"ל כאן בפירוש המשניות והיינו ממאי דאמרינן בפ"ב דביצה (דף כ"ב ע"א) דהמסתפק משמן שבנר חייב משום מכבה וא"כ אפילו לא הוקצאו לנר שייך האי חיובא וא"כ לשון רש"י בזה הוי כמאן דארכבי אתרי רכשי. והנראה לענ"ד בזה דבלא"ה משמע מה שכתב רש"י חייב משום מכבה לאו דוקא דאפילו בהאי דאמרינן בביצה דהמסתפק ממנו חייב משום

מכבה [1] כתבו התוספות שם [ד"ה והמסתפק] דהיינו דהואיל דבאותו שעה שהוא מסתפק ממנו מכבה קצת ומכסה אורו דלא יוכל לאנהורי כולי האי לכך נראה ככיבוי עכ"ל התוס'. **משמע דנראה כמכבה ואינו מכבה ממש ואפילו לשיטת הרא"ש ז"ל [2] שכתב בפ"ב דביצה [סימן י"ז] דהמסתפק ממנו חייב משום מכבה ממש ע"ש** וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שבת [הלכה ב'] **מ"מ בהאי דהכא בשפופרת דלא שייך האי טעמא דמכחיש אורו כיון שאין מסתפק אלא מהשמן שבשפופרת ולא מהשמן שבנר עצמו** (ונראה שמוזה הטעם חזר הרמב"ם ז"ל בחיבורו בפ"ה מהלכות שבת שכתב הטעם דמוקצה ממה שפי' כאן בפ"ה משניות דהטעם משום מכבה) **ולכך כתב רש"י כאן דאפ"ה כיון שהוקצה לנר הוי השמן שבשפופרת כמו שמן שבנר דשייך ביה טעמא דמכבה לשיטת הרמב"ם והרא"ש או דמיחזי כמכבה לשיטת התוספות, כן נראה לי בכונת רש"י ודו"ק ועיין בסמוך ועיין עוד במה שאכתוב בזה בפ"ב דביצה:**

• **רא"ש על ביצה פרק שני - סימן יז**

עולא איקלע לבי רב הונא קם שמעיה זקפיה לשרגא. פירוש הגביה הנר להרחיק השמן מן הפתילה כדי שימהר לכבות. איתביה רב יהודה לעולא הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר המסתפק ממנו חייב משום מכבה. כתבו התוס' הא דחשיב ליה מכבה היינו משום דכשמעט השמן ומרחיקו מפי הנר שהוא דולק מיד כהה אור הנר ואין דולק יפה כבתחילה והוה ליה מכבה. אין לפרש משום שממהר כביית הנר כשיכלה השמן דהיינו גרם כיבוי שנחלקו רבי יוסי וחכמים דתנן (שבת דף קכ.). עושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה. רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה. וקיימא לן כרבנן דגרם כיבוי מותר ומיהו ההיא דשפופרת על פי הנר דאסור (שבת דף כט ע"ב) דלמא אתי לאיסתפוקי מניה היינו על כרחך מפני שממהר כיבוי שאינו מכחיש מאור הנר כלל שהרי הנר לעולם מלא שמן כי מן השפופרת מטפטף תמיד לאור הנר אף אם יסתפק מעט משמן שבתוך השפופרת אינו מכחיש מאור הנר. **הלכך נראה לי טעמא דמסתפק מן הנר משום שממהר כיבוי. ואף רבנן דרבי יוסי מודו בהאי גרם כיבוי דחייב. דעד כאן לא פליגי התם אלא משום דאינו נוגע בדבר הדולק אלא עושה דבר חוצה לו הגורם את הכיבוי כשתגיע שמה הדליקה. אבל הכא השמן והפתילה שתיהן גורמים את הדליקה והממעט מאחד מהן וממהר את הכיבוי חייב** והיינו טעמא דנותן שמן בנר משום דמאריך בהבערתו. דאילו לא נתן שמן בנר היה כבה כשיכלה השמן שבנר. ומה שהוא דולק מאן ואילך הוי כאילו הוא הדליקו. וכן לענין כיבוי נמי ממהר הכיבוי על ידי שנסתפק מן הנר הוי כאילו כבה הוא. ואין ליטול פתילה דולקת מנר זה וליתן בנר אחר דמדי שסלקה מן הנר הוי ליה מכבה ומה הועיל אם חזר והדליק:

19. ספר שערים מצויינים בהלכה

ורבי יהודה מתיר. והא דר"י מיקל, אף שבכל איסורי שבת מחמיר בדבר שאינו מתכוין ומלאכה שאין צריכה לגופה דחייב, מפרש בח"י הגר"א דבכל הגזירות ר"י מיקל משום דאיסורא דשבת מבדיל בדילי כדאיתא במס' פסחים (י.).

20. דף על הדף שבת דף כט עמוד א

מתני' - לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וכו' **נשאל הציץ אליעזר [ח"ו סימן ח'] אם מותר לכבות תנור הגז הדולק ביו"ט ע"י סגירת ברז מיכל הגז. והוכיח ממשנתינו דהוי ככיבוי ממש ואסור. כמו דחזינן מהשמן שבשפופרת אף שלא עשה שום פעולה בשמן עצמו, מ"מ כיון שהשמן מוקצה לנר [כמו שכתב רש"י ד"ה שתהא] נחשב כלוקח השמן מהנר עצמו, ה"נ כשכל הגז הנמצא במיכל מוקצה ומיוחד עבור הגז שבתנור, כשנוטלו נחשב מכבה אש התנור ממש אף שלא עשה שום פעולה באש, ולא נחשב רק לגרם כיבוי.**

21. הערות הגר"ש אלישיב מסכת שבת דף כט עמוד ב

(י) שאני בית נתזה, דזריזין הן. וצ"ב דבשלמא בכהנים אשכחן דאמרינן בהו סברא זו דזריזין הם בעבודתם והיינו משום דהוו עדה שלמה של זריזים לא גזרו עליהם בכ"מ. אבל בבית נתזה, שלכאור הביאור הוא שהיה אדם חשוב וזריז, וכי משו"כ נתיר לו האיסור, שהרי קבעו איסור כללי בזה, והיאך יתכן שמחמת יחיד שזריז הוא נתיר לו האיסור.

[1] ואולי הכוונה שהיו כמו שומריין זע"ז דומה למה שאמרו אין קורין לאור הנר אבל בשנים קורין שהם שומרים זע"ז. אמנם לשון זריזין צ"ע.

והנראה בזה דהנה בבכורות דף לה. איתא דכהנים חשידי להטיל מום בבכור ומשו"כ אין נאמנים לומר דמום זה נפל מאליו, ומ"מ איתא באחרונים דכל זה בשאר מומין אבל במום דסירוס, כיון דאף בלא האיסור מום דבכור איכא ג"כ איסור מצד עצמו דאיסור לסרס בהמה, י"ל דנאמנים, דלא אשכחן דחשידי אלא על איסור הטלת מום בבכור אבל על איסור סירוס לא אשכחן דחשידי, ובכה"ג שפיר תלינן דנעשה המום מאליו. וכה"ג אשכחן לעיל דאין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט משום חשש שיבערנו מהר למצותו ומ"מ בשאר ער"ש שפיר מדליקין, והיינו דבכל שבת אין חשש שמא יטה אפילו בשמן שריפה משום חומר איסור שבת.

[2] וא"כ י"ל נמי הכא על דרך זה דאין הכוונה דמשום בית נתזה זריזין הם לא חששו שיבוא להסתפק מהשמן, דהרי איסור גמור הוא לעשות כן אפי' אם לא יסתפק וכו', אלא הכוונה דכיון דזריזין הן בודאי מלכתחילה תקנו את השמן באופן שלא יהא בו חשש שמא יבוא להסתפק ממנו. והיינו שהכניסו שמן שיש בו איסור אחר ג"כ כפט, דבכה"ג לא חיישי' כדאשכחן בההיא דבכורות דלא חיישי' אלא לאיסור שפירשו בו וכו"ל, או שהכניסו שם שמן שאינו ראוי לאכילה וממילא בכה"ג כיון דאין חשש הסתפקות כלל בשמן זה, לכו"ע לא גזרו רבנן כלל ושרי, וממילא ליכא ראייה לדר"י. ומ"מ אינו דומה ממש לההיא דבכורות דלכאוי' שם הוא חשד שיעשו כן בידיים ע"כ באיסור נוסף לא חיישי' אבל כאן הוא חשש שיבוא להסתפק ולא אדעתיה ומה לי איסור אחד מה לי תרי. ומ"מ דוגמא והבנה לזה מיהא איכא לאתויי.

22. ספר דברות משה [כו:טז] [3]

הא דאמרו רבנן דמה שר"ט חקנים שתקו לרי יחודה
 ודעימיה כשהביתו שפופרת של צילה ומלאכה
 שמן ונקצרה והניחיה ע"פ הנה משום דבית נתזה זריזין
 הן, [המורה לכאורה מאלד ובי יש חלוק בגזירה דרבנן
 בין זריזין לאינם זריזין, הא רק בדבר ששייך רק לזריזין
 כהא דבית המוקד שהחירו לכבשים להאחוז שם את
 האור דבך כי וגלגל את הפסח משום דבני חצורה
 זריזין הן, שם דג"כ פרש"י צעירי זריזין דף ק"ג דכל
 הכוסקים צדשים זריזין וחכמים הלכך לא מחחי,
 וכוונתו דאף שפסח הוא חיוז על כל ישראל ומטעם
 זה פליג אב"י שם וסובר דלא אמרינן חלוק דזריזין אלא
 צבונים ולא בחצורה, מ"מ סובר ר' יוסף דאמרינן גם
 צבני חצורה דזריזין הן משום דכיון דהוא קדשים יתרו
 כל בני החצורה רק להחכמים שבהחצורה לעסוק
 בהפסח שנמלא שהוא ג"כ ענין השייך רק לזריזין, אצל
 דבר ששייך גם לאינם זריזין לא חלקו ואסרו אף
 לכבשים הזריזין וכ"ש שלישראל אף הת"ח צוהר לא
 חתירו.

וְר' ישמעאל צן אלישע שאמר אני חקרא ולא אטע
 לא היה זה משום שכיון שהוא ת"ח היה סבור
 שהוא מותר מאלד זריזותו, אלא משום דלאדם חשוב
 הא אמר רבא שמוחה, והיה סבור שכיון שהוא אדם
 חשוב ג"כ הוא בכלל הביתר, ואף שודאי אירע כמה
 פעמים צחול שהיה מטה כשהיה קורא וא"כ אין

ובפני חומר הקושיא מוכרחין לומר שעדיין לא פשעה
 בגזירה אז אצל אם הוא טעם לגזור הקשה
 להם ר' יהודה שהיה להם לחוש להגזירה ולהנהיג
 האיסור, וע"ז תירלו דכיון דכל המקום זריזין היו לא
 הוצרכו להנהיג זה בצמקומם, אצל אחרי שפשעה ודאי
 שצבני שהוא אסור לכל אף לזריזין. ועדיין ז"ע.

23. ספר שערים מצויינים בהלכה

מתלבד רבה מוכרי כסות וכו', ובלבד שלא יתכוין בימות החמה וכימות הגשמים וכו'. צ"ע, דמקשה איסור שבת ואיסור כלאים אהרדי לענין אינו מתכוין, ולקמן (ק): הבאנו פלוגתא בראשונים, דיש סוברין דדוקא במלאכת שבת שייך לומר כן, דמלאכת מחשבת אסרה תורה דומיא למשכן, אבל לא בשאר איסורין, והכא מוכח שאין חילוק. ועוד

24. תוספות מסכת שבת דף כט עמוד ב

ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה וכו' – [1] ובענין דלא הוי פסיק רישיה כגון שהוא לבוש מלבושים אחרים להגין עליו מפני החמה ומפני הצינה.

25. דף על הדף שבת דף כט עמוד ב

[2] אבל דעת הר"ן (חולין פי' גיד הנשה דף ל"ב ע"א) דבאיסור הנאה פסיק רישיה שרי. והגרע"ק א בתוספותיו במשנה כלאים ציין למש"כ בתוספותיו לשבת (פ"ה מ"ג) דאיתא שם לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך אבל מכניס חבלים לתוך ידו וימשוך ובלבד שלא יכרוך, עיי"ש דהיינו משום כלאים, שהחבלים קצתן קצתן וקצתם צמר. וכתב שם ברש"י דאיתא כר' יהודה דס"ל דבר שאינו מתכון אסור. אבל בשלטי הגבורים כתב דפסיק רישיה הוא. והיינו דרש"י ס"ל כהר"ן דבאיסורי הנאה גם פסיק רישיה מותר, והשלטי הגבורים קאי בדעת התוס' דפסיק רישיה אסור גם באיסורי הנאה.

26. מהר"ץ חיות מסכת שבת דף כט עמוד ב

תוס' ד"ה ובלבד שלא יתכוין בענין דלא הוי פסיק רישיה. נ"ב אולם בר"ן (חולין פרק גיד הנשה) סוגיא דריחא מילתא שהובא ברי"ף שמה. כתב דדוקא מידי דאכילה שייך פסיק רישיה. אבל במידי דהנאה לא שייך פסיק רישיה ומותר דבר שאינו מתכוין אף פסיק רישיה והביא ראיה ממוכרי כסות דמוכרין כדרכם. והדבר פשוט בעיניו כל כך עד שלא התעורר שהתוס' חולקים עליו ומפרשי הך דמוכרי כסות בענין אחר:

27. שערי ישר שער ג פרק כו [תרכד]

והטעם בזה נלענ"ד דענין מה דמודה רבי שמעון בפסיק רישיה [1] אינו משום דכל היכא דהוי פסיק רישיה חשוב כמכון מחמת שיוודע ודאי שיהיו כן הוי כמכוון, דלפי"ז היכא דהוי ספק פסיק רישיה היה ראוי להיות מותר, דבכה"ג שהדבר מסופק להעושה, ובאמת בספק פסיק רישיה הוא ספק איסור תורה, ועיין במסכת שבת דף צ"ה ע"א ובתוס' דפליגי רבי אליעזר ורבנן לענין מכבד אי הוי פסיק רישיה, דלכאורה אם תנאי פליגי בזה איך אפשר לומר דהאדם העושה יודע ודאי שיהיו כן, ואיך פליגי בדבר שתלוי בידעת העושה, אלא ודאי שענין פסיק רישיה אינו תלוי כלל בידעת האדם, אלא אם הדבר במציאות פסיק רישיה אסור אף שלא ידע העושה מה שיהיה תכלית הפעולה, [2] שהטעם העיקרי בפסיק רישיה שבאופן כזה המעשה נקראת על שם זה גם בלי כונת העושה, ורק היכא דלא הוי פסיק רישיה סובר רבי שמעון דאין המעשה נקראת על שם זה רק ע"י הכונה, דמלאכת חרישה אינה נקראת בשם מלאכה זו אלא רק אם עושה למטרת חרישה, אבל כשעושה למטרת גרירת ספסל, שם המעשה בזה מלאכת העתקת הספסל ממקום למקום, אבל כשחותך ראש בעל חי גם בלי כונת הריגה הפעולה עצמה נקראת בשמה...

28. ספר שערים מצויינים בהלכה

מקשים דהיה לו לומר חס על הנר חס על השמן. ושמעתי לפרש עפ"י הא דאיתא במס' ביצה (טו.) שכל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה חוץ מהוצאות שבת ויום טוב, אם פחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין לו, וא"כ אם היה מאמין בדברי חז"ל לא היה חס על הנר השמן והפתילה, אלא בקטנות האמונה שלו נדמה לו שחס על הנר, וזהו כחס היינו שנדמה לו שחס על הנר, ולפי האמת אינו מרויח מאומה, כיון דאם פחת פוחתין לו.